

“BAŞ” КОМПОНЕНТЛИ ФРАЗЕОЛОГИЗМЛАР СЕМАНТИКАСИ

СОДИҚОВА ШИРИН

Филология фанлари номзоди, доцент, ТДШУ

ЖЎРАЕВА ШОҲСАНАМ

Ўқитувчи, ТДШУ

Аннотация. Мазкур мақолада турк фразеологизмлари ҳақида сўз юритилиб, унинг айнан “baş” компоненти иштирокидаги фразеологизмлар турига урғу берилган. Кўзланган асосий мақсад “baş” компоненти иштирокидаги соматик фразеологизмларнинг семантикасини ўрганиши, уларнинг оғзаки ва ёзма нутқда қўлланилишини таҳлил қилиши. Мазкур мақсадни амалга ошириши учун фразеологизмлар борасидаги илмий адабиётлар билан танилиши; турк тилидаги соматик фразеологизмларга оид илмий ишларни ўрганиши; мавзуга доир манбаларни топиши ва материалларни тўплаши; “Baş” компонентли соматик фразеологизмларни семантик таҳлил қилиши; таҳлил натижалари юзасидан хулосалар бериши каби вазифалар белгиланган. Мақолада лексик-семантик ва концептуал таҳлил методларидан фойдаланилган. Мавзунинг ўрганилганлик даражаси ёритилган қисмда бир қатор эътиборга молик илмий ишлар шарҳланган. Мақолада тил жамият аъзолари ўртасида алоқа вазифаси бўлиб, инсоннинг фикрини оғзаки ҳамда ёзма равишида баён қила олиши, ўз ички кечинмаларини ифодалаш воситаси бўлиб хизмат қилиши, ҳар бир инсон ўз фикрларини баён этар экан, уни янада жозибалироқ ва мазмунлироқ бўлиши учун бир қатор усуллардан фойдаланиши ҳақида сўз боради ва бундай усуллар қаторида иборалардан фойдаланиши усули самарали эканлиги таъкидланади. Фразеологизмлар тилнинг ёзма ва оғзаки нутқини бойитишига, фикрни тўлдириб янада тушунарлироқ тарзда баён этилишига хизмат қилади деб уқтирилади.

Ишни турк тилидаги “baş” компоненти иштирокидаги фразеологизмлар 217 та ибора мавжудлиги қайд этилган бўлиб, улар маъноси, тузилиши ва таркибига кўра бир-биридан фарқланиши ҳақида фикр билдирилган. Турк оғзаки ва ёзма нутқида энг кўп қўлланиладиган ибораларнинг таҳлили берилган.

Таҳлил натижасида “baş” компоненти иштирокидаги фразеологизмларни турли ҳолатларда қўллашимиз мумкинлиги аниқланган. Булар ичида энг кўпи муаммоли вазиятларда ишлатилувчи иборалар деб қаралган, тадқиқот давомида бу тур иборалар сони 65 та деб кўрсатилган. Шу билан бирга жисмоний ҳолат (29 та), ўзаро ҳурмат (17 та), асабийлашиши давомида (14 та) ҳамда етакчилик қилиши (14 та) жараёнларида ҳам “baş” компонентли иборалардан фаол фойдаланилади, деган хулоса берилган.

Таянч сўз ва иборалар: фразеология, фразеологизм, компонент, соматизм, фразеологик соматизм, лугавий тизим, концептуал маъно, семантика.

Аннотация. Данная статья посвящена исследованию турецких фразеологизмов, особое внимание уделено изучению и анализу фразеологизмов с компонентом “baş”. Основной целью автора явилось исследование соматических фразеологизмов, в составе которых присутствует компонент “baş”, исследование их семантики, анализ их использования в устной и письменной речи. Для достижения данной цели были определены следующие задачи: изучение научной литературы по фразеологизмам; изучение научных работ, посвященных соматическим фразеологизмам турецкого языка; нахождение источников, относящихся к теме исследования, и сбор материала; семантический анализ соматических фразеологизмов с компонентом “Baş”; формулирование выводов по результатам проведенного анализа. В статье использованы лексико-семантический и концептуально-аналитический методы исследования. В части статьи, освещающей степень изученности темы, дан комментарий целому ряду достойных внимания научных работ. В статье отмечается, что язык является средством общения между членами общества, служит человеку в качестве средства, помогающего изложить свои мысли и внутренние переживания устно и письменно, что каждый человек при изложении своих мыслей использует целый ряд способов для того, чтобы сделать свою речь красивее и содержательнее, что среди этих способов наиболее эффективным является использование фразеологизмов. Автор подчеркивает, что фразеологизмы служат обогащению письменной и устной речи, более полному и четкому изложению мыслей.

В статье осуществлено исследование 217 фразеологизмов, в составе которых функционирует компонент “baş”, показано различие в их содержании, структуре и составе, осуществлен анализ наиболее частотных фразеологизмов с компонентом “baş”, используемых в устной и письменной турецкой речи.

В результате анализа сделан вывод об использовании фразеологизмов с компонентом “baş” в различных ситуациях. Большинство из этих фразеологизмов используется в проблемной ситуации, количество таких фразеологизмов 65. Наряду с этим автор отмечает случаи использования фразеологизмов с компонентом “baş” в следующих ситуациях: физическое состояние (29), взаимное уважение (17), в процессе возбуждения (14), а также лидерства и руководства (14).

Опорные слова и выражения: фразеология, фразеологизм, компонент, соматизм, фразеологический соматизм, словарная неделимое сочетание слов, система, семантика.

Abstract. This article is devoted to the study of Turkish phraseological units, special attention is paid to the study and analysis of phraseological units with the “baş” component. The main goal of the authors was to study somatic phraseological units, which include the “baş” component, study their semantics, and analyze their use in oral and written speech. To achieve this goal, the following tasks were identified: the study of the scientific literature on phraseological units; the study of scientific works devoted to somatic phraseological units of the Turkish language; finding sources related to the topic of the study, and collecting material; semantic analysis of somatic phraseological units with the “Baş” component; formulation of conclusions based on the results of the analysis. The article uses lexical-semantic and conceptual-analytical research methods. In the part of the article that illuminates the degree of knowledge of the topic, a comment is given to a number of noteworthy scientific papers. The article notes that language is a means of communication between members of society, serves a person as a means of helping to express their thoughts and inner experiences verbally and in writing, that each person, when presenting his thoughts, uses a number of ways to make his speech more beautiful and more informatively, that among these methods the use of phraseological units is the most effective. The authors emphasize that phraseological units enrich written and oral speech, and provide a more complete and clear presentation of thoughts.

The article carried out a study of 217 phraseological units in which the “baş” component functions, shows the difference in their content, structure and composition, analyzes the most frequent phraseological units with the “baş” component used in oral and written Turkish speech.

As a result of the analysis, a conclusion was made about the use of phraseological units with the “baş” component in various situations. Most of these phraseological units are used in a problem situation, the number of such phraseological units is 65. Along with this, the author notes the cases of using phraseological units with the “baş” component in the following situations: physical condition (29), mutual respect (17), in the process of excitement (14), and leadership and leadership (14).

Keywords and expressions: phraseology, phraseological unit, component, somatism, phraseological somatism, vocabulary indivisible combination of words, system, semantics.

Фразеологизмлар фикрни кенг қамровда, маъноли ифодалаш хусусияти билан бошқа тил бирликларидан фарқланади. “Фразеологизм” тушунчаси, унинг таркиби ва ҳажми, миллий хусусияти ва шу каби бошқа хусусиятларини тадқиқ этиш масаласи ҳали ҳам долзарблигича қолмоқда. Шу жиҳатлари билан фразеологизмлар ҳозирда кўпгина тилларда тадқиқот объектига айланди. Мазкур тадқиқотимизни биз турк тилида “Baş” компоненти иштирок этган соматик фразеологизмларининг семантик таҳлилига бағишладик. Зеро, оғзаки ва ёзма нутқда кенг қўлланилаётган соматик фразеологизмларни ҳар томонлама ўрганиб, семантик таҳлили юзасидан илмий хулосалар чиқариш, айни пайтда турк тилидаги ўз ечимини кутаётган масалалардан бири саналади. Турк тили фразеологизмларини ўрганиш – бу туркларнинг қадимдан шаклланган бой ва ранг-баранг тарихини, халқнинг ўзига хос дунёқараши, анъана, урф-одати, умуман, лингвوماданиятини ўрганиш демакдир.

Соматик фразеологизмлар таркибида соматизмлар, яъни тана аъзолари номларини билдирувчи сўзлар қатнашган бирликлардир. Айнан соматик фразеологияда ҳар бир халқнинг кўп асрлик тажрибаси, турмуш тарзи, маданияти, маънавияти, урф-одатлари ва анъаналари ўз аксини топган бўлади.

Фразеологик бирликларни тадқиқ этиш азалдан тилшунослик ва таржимашуносликнинг диққат марказида турган муҳим масалалардан бири бўлиб, бу борада салмоқли илмий тадқиқотлар амалга оширилган. Ишимизда бир қатор ўзбек ва турк олимларининг илмий қарашларини кўриб чиқдик.

М. Рустамова “Соматизмларнинг таркибий қисм сифатида италян тил фразеологик бирликларида учраши” номли мақоласида¹ италян ва ўзбек тилларидаги фразеологик бирликларда соматизмларнинг таркибий қисм сифатида лексик боғланишини кўриб чиқиб, қиёсий таҳлил натижасида икки тил ўртасидаги ўхшашликларни аниқлаган.

Ғ.Ғуломнинг “Шум бола” қиссаси устида тадқиқот олиб борган З.Ҳамдамова² “Шум бола” қиссасида қўлланган соматик фразеологизмлар ва уларнинг тилнинг луғавий тизимида тутган ўрни билан биргаликда, қиссада қўлланган “кўз”, “кўл”, “тил” компонентли фразеологизмларнинг семантик таҳлилини амалга оширган.

М. Тоштонова эса “Ўзбек тилида инсон тана аъзолари билан боғлиқ фразеологизмларнинг лексик семантик хусусиятлари” номли тадқиқотида³ ўзбек тилидаги инсон тана аъзоларини номловчи фразеологизмларнинг лексик-семантик хусусиятларини тадқиқ этиб, уларнинг имо-ишоралар орқали ифодаланишини ўрганиб чиққан.

Турк тадқиқотчиси Мехмет Айгун “Türkçe ve Almanca’da “Göz’le ilgili deyimler”in incelenmesi” (“Турк ва герман тилларида “кўз” билан боғлиқ иборалар тадқиқоти”) номли тадқиқотини⁴ турк ва герман тилида “кўз” соматизми қатнашган иборалар устида олиб бориб, ҳар икки тилнинг синтаксис ва семантик хусусиятларини ўрганган.

Туркия Баликесир университети ёрдамчи доцент доктори Суҳейла Сариташ “Türk Kültüründe Yüzle İlgili Deyim ve Atasözleri Üzerine Bir Çalışma” (“Турк маданиятида “юз” билан боғлиқ иборалар борасидаги тадқиқотлар”) номли тадқиқот ишида⁵ “юз” сўзи

¹ Rustamova M.M. Somatizmlarning tarkibiy qism sifatida italyan til frazeologik birliklarida uchrashi (Use of somatisms as contributive parts in Italian phraseologisms) // Filologicheskiye nauki. Uchtnie 21 veka № 4-2 (17). 2016. 53-55-betlar.

² Z.Hamdama G’afur G’ulomning “Shum bola ” qissasida qo’llangan somatik frazeologizmlar.(Somatic phrases used in “Shum bola”(Naughty boy) bu G’afur G’ulom) O’qituvchi, Navoiy, 2013.

³ M. Toshtonova, O’zbek tilida inson tana a’zolari bilan bog’liq frazeologizmlarning leksik semantik xususiyatlari.(Lexic and semantic features of phraseologisms associated with body parts in the Uzbek language) O’qituvchi, Andijon. 2017y, 75bet.

⁴ Mehmet Aygün, Türkçe ve Almanca’da “Göz’le ilgili deyimler”in incelenmesi (Exploration of phrases associated with “eye” in Turkish and german languages) F.ü. sosyal bilimler dergisi. 2003, 18s.

⁵ Süheyla SARITAŞ. Türk Kültüründe Yüzle İlgili Deyim ve Atasözleri Üzerine Bir Çalışma. (Exploration of phrases about “face” in Turkish culture) Istanbul. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi • 28 / 2012, 7b

² Aktaş T. Tatar Türkçesindeki “Baş” Ve “Baş”ta Bulunan Organ Adları İle Kurulmuş Deyimler Ve Bu Deyimlerin Türkiye Türkçesindeki Şekilleriyle Karşılaştırılması.(Phrases about “heard” and parts of head in Tatarian language and their comparison with Turkish language) Doktora tez projesi. Konya, 2013, 189 sayfa

³ Özkan, F. (2003). Somatik Deyimler. (Somatic phrases) Bilig, Kış Sayı 24 s. 133 – 157

⁴ Gulnara SULEYMANOVA. Oğuz grubu türk lehçelerinde organ isimleri ile yapılan deyimler.(Exploration of existing somatic phrases in Turkish dialect of Uyg’ur language group) Istanbul. Gazi üniversitesi. Mayıs, 2018, 320 sayfa

иштирокидаги ибора ва мақолларни тўплаб, уларнинг тузилиши, маънолари ва қўлланилиш шакллари кенг ёритиб берган.

Туғба Акташ эса Tatar Türkçesindeki “Baş” Ve “Baş”ta Bulunan Organ Adlari Ile Kurulmuş Deyimler Ve Bu Deyimlerin Türkiye Türkçesindeki Şekilleriyle Karşılaştırılması” (“Татар тилидаги “бош” ва “бош”да мавжуд аъзоларни номлаган сўзлар қатнашган иборалар ҳамда уларнинг турк тили билан қиёсланиши”) номли илмий ишида¹ турк ва татар лаҳжаларидаги соматик ибораларнинг хусусиятлари, фарқлари, ўхшаш жиҳатларини солиштириб таҳлил қилиб чиққан.

Фатма Ўзкан ҳам² “Somatik Deyimler” (“Соматик иборалар”) мақоласида соматик ибораларнинг этимологиясини ўрганган ва бу тур ибораларни туркий (турк, қозок, қирғиз, ўзбек, озарбайжон) тиллар доирасида таҳлил қилган.

Шу билан бирга, Г.Сулейманова “Oğuz grubu türk lehçelerinde organ isimleri ile yapılan deyimler” (“Ўғуз гуруҳи турк лаҳжаларида мавжуд соматик иборалар устида қилинган тадқиқотлар”) номли диссертациясида³ Озарбайжон ва турк тилларида мавжуд соматик ибораларни семантик, лексик ва морфологик таҳлил қилиб, қиёслаб чиққан.

Юқорида келтирилган тадқиқотлардан кўриниб турибдики, соматик ибораларга бўлган қизиқиш жуда катта. Бу борада олиб борилган ишлар салмоқли ҳамда кўзга кўринарлидир. Санаб ўтилган ҳар бир илмий тадқиқотни алоҳида ўрганиш орқали соматик ибораларнинг хусусиятлари, семантикаси ҳамда ўзаро ўхшаш ва фарқли томонларининг гувоҳи бўлишимиз мумкин.

Турк тилидаги “baş” компоненти иштирокидаги фразеологизмларни таҳлил қилар эканмиз, турк тилида бу турда 217 та ибора мавжудлигининг гувоҳи бўлдик.⁴ Бу иборалар маъноси, тузилиши ва таркибига кўра бир-биридан фарқланганлиги боис турк оғзаки ва ёзма нутқида энг кўп қўлланиладиган ибораларни таҳлил қилиб чиқишимиз маъқул деб ўйлаймиз.

“Baş ağrtmak” (бош оғритмоқ). Бу ибора суҳбат давомида ҳаддан зийод кўп гапириб қаршисидаги инсонни безовта қилиш, бошини оғритиш маъносини билдиради.

“Baş ağrtmakta üstüne yoktur senin”

(Сўзма-сўз: бош оғритишда устинга йўқдир сенинг).

Ушбу мисолда “baş ağrtmak” ибораси бош оғритиш бўйича сенга тенг келадиган йўқ, маъносида келяпти.

“Baş ağağı gitmek” (бош пастга кетмоқ). Боргани сари тўхтовсиз зарарга йўлиқиш, аҳволи ёмонлашиш маъносида қўлланилувчи бу ибора ҳам инсонларнинг жисмоний ҳолатига, ҳам моддий аҳволига нисбатан қўлланилади.

“Sağlık durumu baş ağağı giden biri için iyi şeyler söyleyemem.” (Сўзма-сўз: соғлиқ аҳволи бош пастга кетган бириси учун яхши нарсалар айта олмайман) бу гапда ҳам аҳволи тобора ёмонлашиб бораётган бемор ҳақида сўз юритиляпти. Беморнинг аҳволи кундан кунга ёмонлашаётгани ифодаланмоқда **“Baş göz etmek”** (бош кўз қилмоқ). Бу ибора бир инсоннинг бошини боғлаб қўйиш, яъни унинг тўйини қилиш, деган маънони билдиради.

“Şu kızı da bir baş göz edersen gözüm arkada kalmayacak.”

(Сўзма-сўз: шу қизни ҳам бир бош кўз қиларсам кўзим орқада қолмайди).

Юқоридаги мисолда қизининг тўйини қилиш ниятида “baş göz etmek” иборасидан фойдаланилган.

⁴ Aksoy Ömer A., Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (Dictionary of phrases and proverbs), Ankara: Inkılap Yayınları 2007 y

“Başı üstünde yeri olmak” (боши устида жойи бўлмоқ). Уйга меҳмон келган пайтда ёки уни кузатаётганда айтиладиган ибора бўлиб, меҳмонга нисбатан ҳурматини кўрсатиш ҳамда унга унинг тўрисиини кўрсатиш мақсадида фойдаланилади.

“Her zaman bekleriz, başımızın üstünde yeri var.”

(Сўзма-сўз: ҳар вақт кутамиз, бошимизнинг устида жойи бор). Бу гап билан меҳмонни кузатаётиб, унинг яна келиши таъкидланган.

“Başına devlet kuşu konmak” (бошига давлат куши қўнмоқ). Бир инсоннинг моддий ва маънавий аҳволи кутилмаганда яхшилашган вазиятда айтилади.

“Başına devlet kuşu konmuş, iki ev miras olmuş”

(Сўзма-сўз: бошига давлат куши қўнган, икки уй мерос қолибди).

Бу мисол орқали бир шахснинг омади келиб унга катта бир мерос қолиши “başına devlet kuşu konmak” ибораси билан ифодаланган.

“Başına taç etmek” (бошига тож қилмоқ). бир инсон ёки предметни қадрлаб, унга катта эътибор кўрсатиш

“O ailesini hep başına taç ederdi”

(Сўзма-сўз: у оиласини доимо бошига тож қиларди). Бу мисолда оиланинг муқаддаслиги, қадр-қиммати “başına taç etmek” ибораси билан кўрсатилиб, уни эъзозлаш, қадрлашга урғу берилган.

“Başından büyük işlere girmek” (бошидан катта ишларга киришмоқ). Кучи етмаган ишларни қилишга киришиш, яъни қурби етмаса ҳам қайсарлик қилиб бир ишни бажаришга ҳаракат қилиш.

“Yeter başından büyük işlere girip da kendini rezil etme”

(Сўзма-сўз: етар бошингдан катта ишларга киришиб ўзингни шарманда қилма) юқорида айтилганидек, кучи етмаган ишларни қилиш оқибатида атрофдагилар олдида уятда қолишимиз мумкин. Ва бу айнан “başından büyük işlere girmek” ибораси орқали кўрсатилган.

“Başını kaldıramamak” (бошини кўтара олмаслик). Бу ибора 2 маънода қўлланилади. Булардан бири бир ишни тўхтовсиз бажариш, банд бўлиш; иккинчиси эса, беморнинг соғаймаслиги, яъни бошини ёстикдан кўтара олмаслиги каби маъноларни ифодалайди.

“İki saattir ödevden başını kaldıramıyor”

(Сўзма-сўз: икки соатдир вазифадан бошини кўтаролмаяпти). Мазкур мисолда биринчи маъно – тўхтовсиз уй вазифасини бажариш;

“Gripten kurtulamadım, iki gündür başımı kaldıramıyorum”

(Сўзма-сўз: грипдан кутулолмадим, икки кундир бошимни кўтаролмаяпман) бунда эса иккинчи маъно–беморнинг соғаймаётганлиги “başını kaldıramamak” ибораси орқали ифодаланган.

Таҳлил қилиб ўтган ибораларимиздан кўриниб турибдики, “baş” компоненти иштирокидаги фразеологизмларни турли ҳолатларда қўллашимиз мумкин.

- муаммоли вазиятларда ишлатилувчи иборалар 65 та
- Шу билан бирга жисмоний ҳолат (29 та);
- ўзаро ҳурмат (17 та);
- асабийлашиш давомида (14 та);
- ҳамда етакчилик қилиш (14та) жараёнларида ҳам “baş” компонентли иборалардан фаол фойдаланилади.

Маълумки, тил жамият аъзолари ўртасида алоқа вазифаси бўлиб, инсоннинг фикрини оғзаки ҳамда ёзма равишда баён қила олиш, ўз ички кечинмаларини ифодалаш воситаси бўлиб хизмат қилади. Ва ҳар бир инсон ўз фикрларини баён этар экан, уни янада жозибалироқ ва мазмунлироқ бўлиши учун бир қатор усуллардан фойдаланади. Шулардан бири

иборалардан фойдаланишдир. Фразеологизмлар тилнинг ёзма ва оғзаки нутқини бойитишга, фикрни тўлдириб янада тушунарлироқ бўлишига хизмат қилади.

Турк ёзма адабиётида ҳам фразеологизмлар ўз ўрнида шундай қўлланилганки, бу орқали ёзувчи китобхонга ўз фикрини тўла-тўқис етказиб бера олган. Бунга намуна сифатида Р.Х.Карайнинг ўз асарларидан бирида келтирган “aklını başına almak” (ақлини бошига олмоқ) иборасини олишимиз мумкин. “Burası Ankara değil, aklını başına al, uslu otur.”¹ (сўзма-сўз: бу ер Анкара эмас, ақлингни бошингга ол, тарбияли ўтир). Ёзувчи бу фикри орқали қаҳрамоннинг ўрнини билдириб, намунали бўлиши учун юқоридаги иборадан фойдаланмоқда.

С.Ф.Абасияник эса “saçı başı birbirine karışmak” (сочи боши бир-бирига аралашмоқ) иборасини қуйидагича қўллаган: “Matmazelin saçı başı birbirine karışmıştı.”² сўзма-сўз: қизнинг сочи боши бир-бирига аралашибди). Барчамиз биламизки, ҳар бир қиз ўзига қараб юриши, уст-боши доимо ораста бўлиши лозим. Ёзувчи ҳам бир қизга номуносиб бўлган кўринишни ушбу ибора воситасида ифодалаб, биргина ибора орқали унинг аҳволини кўрсатиб бера олган.

Истеъдодли ёзувчилардан яна бири А.Кулин эса “*baş başa kalmak*” (ёлғиз қолмоқ) иборасидан қуйидагича фойдаланган: “Düşünceleriyle, iç sesiyle baş başa kalmayı tercih ederdi.”³ (сўзма-сўз: фиклари билан, ич овози билан ёлғиз қолишни афзал кўрарди). Қаҳрамоннинг ички ҳиссиётларини, унинг ёлғиз қолиш истагини айнан шу ибора ёрдамида очиб берган.

Ёзма адабиётда бўлгани каби оғзаки нутқда ҳам иборалардан кенг қамровда фойдаланилади.

Масалан, бир инсоннинг қаерга боришини билмай, сўроқсиз узоқларга кетиб қолиши “*başını alıp gitmek*” (“бошини олиб кетмоқ”) ибораси орқали ифодаланади.

“Boşuna aramayın, buralardan başını alıp gitti, gelmez artık” (сўзма-сўз: бекорга қидирманг, бу ерлардан бошини олиб кетди, келмайди энди).

Бир инсон, гуруҳ ёки жамоанинг раҳбари, бошлиқларига қарата айтилувчи “*başını boş bırakmak*” ибора шахснинг эътиборсизлиги, назоратни бўш қўйганлиги маъносини беради. Бу ибора, кўпинча, ота-оналарга фарзандларининг тарбияси бузилганида, ёки бунинг олдини олиш мақсадида айтилади.

“Çocuğunuzun başını boş bıraktığınızdan bunların hepsi” (сўзма-сўз: Болангизнинг бошини бўш қолдирганингиздан буларнинг бари).

Юқорида келтирилган мисоллардан кўриниб турибдики, турк ёзма ва оғзаки нутқда “baş” соматизми иштирок этган иборалардан кенг фойдаланилади. Бу турдаги иборалар турк халқида фаол бўлиб, уни адабиётида ҳам, оғзаки нутқда ҳам ишлатилиши одат тусига кирган. Ва шуни ҳам айтиб ўтиш жоизки, ёзувчининг фразеологизмлардан қай даражада ўринли ва унумли фойдаланиши асар тилининг тушунарли, халқчил бўлиши учун хизмат қилади.

Хулоса қилиб айтганда, соматик фразеологизмлар устида тадқиқот ўтказиш бу соҳа вакиллари учун қизиқ мавзудир. Бу орқали халқнинг тили ва маданияти ўрганилиб, унинг ривожига ҳисса қўшилади. Биз ҳам турк тилидаги “baş” компоненти иштирокидаги фразеологизмлар семантикасини ўрганиб, ибораларнинг турк ёзма ва оғзаки нутқда ўрни билан бирга, мавзуй гуруҳларини, яъни қайси ҳолатларда кўпроқ қўлланилишини кўриб чиқдик.

“Baş” компонентли иборалар турк халқининг ҳаёт фалсафасини англатувчи, маънавий ҳаётида акс этувчи бирликлардир. Охирги пайтларда туркология соҳасида фразеологизмлар устида нақадар кўп тадқиқотлар олиб борилган бўлса-да, бу борада ўрганилмаган жиҳатлар мавжуд.

¹ Baş İle İlgili Deyimler (Phrases connected with head)- Nkfu.com www.nkfu.com › SÖZLER › Deyimler

² O'sha sayt

³ O'sha sayt